

OMON MATJON SHE'RIYATIDA SO'Z VA OBRAZ UYG'UNLIGI (LINGVOPOETIK TAHLIL)

Qodirova Dilfuza Xalimovna

**Turon universiteti Andijon filiali Yoshlar bilan ishlash va ma'naviy-ma'rifiy bo'limi
boshlig'i, filologiya fani o'qituvchisi**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18440567>

Omon Matjon o'zbek zamonaviy she'riyatida o'ziga xos poetik tafakkurga ega ijodkorlardan biridir. Uning she'rlarida til oddiy aloqa vositasi emas, balki inson ruhiyati, ichki kechinmalari va hayot falsafasini ifodalovchi badiiy vosita sifatida namoyon bo'ladi. Shoir so'zdan nafaqat ma'no ifodalash, balki estetik zavq uyg'otish uchun ham foydalanadi. Shu sababli uning she'riyati lingvopoetika nuqtayi nazaridan alohida ilmiy ahamiyatga ega.

Lingvopoetika til birliklarining badiiy matndagi estetik vazifasini o'rganadi. Omon Matjon she'rlarida so'z tanlovi, ularning o'zaro bog'lanishi, ohang va ritm badiiy mazmunni kuchaytirishga xizmat qiladi. Shoir har bir so'zni bejiz tanlamaydi, balki uni ma'lum hissiy va obrazli yuk bilan ishlatadi. Natijada oddiy so'zlar ham she'r ichida ramziy va falsafiy mazmun kasb etadi.

Omon Matjon ijodida tabiat obrazlari alohida o'rin tutadi. Shamol, yomg'ir, daraxt, tun, quyosh kabi so'zlar shoir she'rlarida shunchaki tabiat hodisasi emas, balki insonning ichki holatini aks ettiruvchi ramzlarga aylanadi. Masalan, shamol - beqarorlik, iztirob yoki ichki o'zgarish belgisi bo'lsa, tun - yolg'izlik va tafakkur ramzi sifatida namoyon bo'ladi. Bunday obrazlar orqali shoir inson ruhiyatini nozik va ta'sirchan tarzda ifodalaydi.

Shoir tilida metafora va tashbehlar juda faol ishlatiladi. U hayotiy hodisalarni bevosita emas, balki obrazlar orqali ko'rsatadi. Masalan, yurak, yo'l, osmon, sukunat kabi so'zlar ko'pincha ramziy ma'noda kelib, inson taqdiri, hayot yo'li yoki ichki kechinmalarni anglatadi. Bu esa Omon Matjon she'riyatini faqat badiiy emas, balki falsafiy jihatdan ham boy qiladi.

Fonetik jihatdan Omon Matjon she'rlari nihoyatda ohangdor. Shoir tovushlarni mazmunga bo'ysundiradi: sokin ruhiy holatlar tasvirlanganda cho'ziq unlilar va yumshoq undoshlar ko'payadi, ichki keskinlik kuchaygan joylarda esa qattiq undoshlar ritmni "taranglashtiradi". Masalan, shoirning "Sukunat" ruhidagi she'rlarida tovushlarning sekin oqimi ichki jimjitlikni his qildiradi; "Yolg'izlik" mavzuidagi she'rlarida esa takroriy undoshlar yurakdagi bezovtalikni kuchaytiradi. Bu yerda tovush - mazmunning "eshitiladigan" qismiga aylanadi.

Omon Matjon ko'p she'rlarida tun, yo'l, shamol, sukunat kabi obrazlarni faol qo'llaydi. "Yo'l" obraziga tayangan she'rlarida (masalan, yo'lning uzluksizligi va burilishlari) inson taqdiri va izlanish ruhi ramziy tarzda beriladi; "Tun" esa ko'pincha ichki mulohaza va yolg'izlik makoni sifatida ishlaydi. Shu bois, shoir tilidagi fonetik uyg'unlik bu obrazlar bilan qo'shilib, o'quvchida kuchli hissiy rezonans uyg'otadi.

Omon Matjon she'riyatining muhim jihati - xalqona soddalik bilan zamonaviy falsafaning birligi. U murakkab tushunchalarni oddiy so'zlar orqali beradi. Masalan, "Yolg'izlik" va "Sukunat" atrofidagi she'rlarda kundalik nutqqa yaqin leksika orqali vaqt, xotira va ichki iztirob kabi murakkab mavzular ochiladi. Bu yondashuv she'rni o'quvchiga yaqinlashtiradi, shu bilan birga mazmunini chuqurlashtiradi.

Xulosa qilib aytganda, Omon Matjon ijodida tovush (fonetika) – obraz – mazmun uchligi uzviy va murakkab badiiy tizimni tashkil etadi. Shoir she'rlarida tovushlarning ohangdorligi va

ritmik qurilishi obrazlarning ramziy kuchi bilan birlashib, badiiy mazmunning emotsional va estetik ta'sirini yanada kuchaytiradi. Har bir fonetik vosita, so'z tanlovi va obraz ma'lum bir ruhiy holatni, ichki kechinmani yoki falsafiy fikrni ifodalashga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, shoirning xalqona va sodda leksikaga tayangan holda chuqur zamonaviy tafakkurni ifodalashi uning poetikasining eng muhim xususiyatlaridan biridir. Omon Matjon murakkab hayotiy va ma'naviy muammolarni oddiy so'zlar orqali ifodalab, ularni ramziy va obrazli shaklga keltiradi. Bu esa uning she'riyatini o'quvchi uchun tushunarli, shu bilan birga mazmunan chuqur va ta'sirchan qiladi.

Natijada, Omon Matjon she'riyati lisoniy va estetik jihatdan mukammal bo'lgan, so'z, tovush va obraz uyg'unligi asosida shakllangan poetik makon sifatida namoyon bo'ladi. Shu bois uning ijodi o'zbek zamonaviy she'riyatida o'ziga xos badiiy hodisa sifatida alohida o'rin egallaydi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Omon Matjon. *Tanlangan asarlar*. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2015.
2. Qo'chqorov R. *Badiiy matn va lingvopoetika*. – Toshkent: Fan, 2018.
3. Yo'ldoshev M. *Badiiy matn lingvistikasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
4. Karimov B. *She'riyat va tafakkur*. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2014.
5. Quronov D. *Adabiyotshunoslikka kirish*. – Toshkent: Akademnashr, 2019.
6. Yo'ldoshbekov B. *She'r va so'z san'ati*. – Toshkent: Muharrir, 2017.
7. Normatov U. *Zamonaviy o'zbek she'riyati*. – Toshkent: Akademnashr, 2016.
8. Omon Matjon. *She'rlar to'plami*. – Toshkent: Yozuvchi, 2008